

5. Кабанов В.Г. Активізація фінансових інвестицій як складова стратегії стабілізації та зростання економіки / Кабанов В.Г. // Фінанси України. – 2010. - №5. – С.39-47.

УДК 339.13.021:633.18

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН НА РИНКУ РИСУ В УКРАЇНІ

БРОПКИН В. А. – аспірант, Інститут рису НААН України

Постановка проблеми. На сучасному етапі забезпечення зростання та наближення обсягів і структури виробництва рису до потреб суспільства на основі оптимального використання ресурсів через відновлення старої виробничої структури галузі, орієнтованої на затратоємний тип виробництва в умовах планово-розподільчої системи, робить неможливим ефективне відродження рисівництва. Тобто підвищення ефективності галузі повинно здійснюватись на якісно новій основі – через структурну трансформацію та екологізацію виробництва відповідно до умов відкритого ринку. У сучасних умовах економічні особливості виробництва рису вимагають розробки концептуальних основ розвитку галузі на регіональному рівні з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду [1, 2].

Стан вивчення проблеми. Соціально-економічні умови останнього періоду в Україні негативно вплинули на розвиток галузі рисівництва. Значна частина інженерних рисових систем не використовується за призначенням. Проте галузь рисівництва в Україні збережено і в останні роки вона починає розвиватися прискореними темпами, що обумовлено зростаючими вимогами населення України в цінній дієтичній продукції, необхідністю відмовлення від закупок її за кордоном і важливим агроеліоративним значенням культури. Зі становленням рисівництва в господарствах виникла необхідність у проведенні спеціальних економічних досліджень, спрямованих на підвищення її ефективності. Особливо зростає їх значення в умовах переходу на ринкові економічні відносини [3, 4].

Актуальними для сучасного етапу ринкової трансформації сільського господарства України є такі методологічні питання, як роль держави у реформуванні майнових і земельних відносин, становленні сільськогосподарських підприємств, розвитку кооперації, фермерства та приватних підсобних господарств, удосконаленні цінового механізму та усуненні диспаритету цін, який склався між сільським господарством та галузями, що обслуговують його [5, 6].

Завдання і методика досліджень. Метою є наукове обґрунтування основних напрямів підвищення ефективності галузі рисівництва в Україні. Дослідження базуються на теоретичних і методологічних основах макро- і мікроекономіки.

Результати досліджень. На сучасному етапі розвитку рисівництва існує ряд проблем, які вимагають свого вирішення найближчим часом: по-перше, в результаті реорганізації аграрного сектора рисові системи стали власністю більш як 17 тис. пайовиків, а внутрішньогосподарська мережа передана до комунальної власності селищних та сільських рад, які просто не мають коштів на підтримку

цих складних інженерних споруд у робочому режимі, навіть навпаки, є цілий ряд фактів про руйнування зрошувальних систем. Так, у результаті реорганізації рис в Україні вирощують 5 господарств, які мають площі посіву рису від 1000 га до 3000 га, 11 господарств з площею від 500 до 1000 га, 6 господарств від – 200 до 500 га та більше 15 господарств, що мають площу меншу 200 га. Аналіз урожайності за цими категоріями господарств свідчить, що найвища врожайність отримується у категорії господарств, посівні площі рису яких більш за 1000 га і в середньому перевищують решту категорій на 1-1,4 тонни з га, а це близько 12 тис. тонн втраченого врожаю.

Іншою проблемою галузі є повна відсутність спеціалізованої техніки вітчизняного виробництва, яка використовується при вирощуванні рису, починаючи від машини для внесення сульфату амонію до лазерного планувальника, самохідного обприскувача та рисозбирального комбайна. На даний момент серед більш як 40 господарств України, що займаються вирощуванням рису, установку для проведення лазерного планування поверхні чеків мають лише 3 господарства, самохідний обприскувач одне господарство, власних сучасних рисозбиральних комбайнів у рисосійних господарствах налічується всього два десятки при потребі для проведення ефективного збирання – 150 комбайнів.

Третьою проблемою є повна незахищеність українських рисівників зі сторони митних бар'єрів, тобто митна ставка на імпортований рис найнижча на території Європи та країн СНД.

Ще однією з проблем є надзвичайно недостатнє фінансування системи обладнання облводгоспів та Північнокримського каналу і, як наслідок, недостатність заходів з підтримки їх у робочому стані та перекладання функцій держави із забезпечення власної продовольчої безпеки на плечі аграріїв, які користуються послугами з подачі води. Так, порівняно з 2010 роком, вартість послуг з подачі води на рисові системи обласними управліннями водного господарства зросла у три рази: від 0,5 до 1,5 коп. за 1 м³.

Способами розв'язання проблем галузі рисівництва повинна бути державна політика, направлена на:

- здешевлення вартості пального, використаного на виробництво зерна рису суб'єктами підприємницької діяльності, задіяним у виконанні програми;
- здешевлення вартості електроенергії, використаної на зрошення рису;
- здешевлення вартості зрошувальної води, використаної на вирощування рису;
- здешевлення кредитів для виробників рису через компенсацію облікової ставки НБУ;
- здешевлення вартості страхових внесків для виконавців програми;
- продовження дії пільгового податкового режиму та імпортованих мит при ввезенні на територію України сільськогосподарської техніки та засобів захисту рослин для виробництва рису;
- фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, направлених на розвиток вітчизняного рисівництва;
- встановлення митних тарифів на імпортований рис на рівні загальноєвропейських.

Сучасний стан галузі рисівництва, її матеріально-технічної бази об'єктивно вимагають створення цілісної системи державного регулювання і підтримки, яка повинна включати:

- нормативно-правове забезпечення;
- фінансово-економічне регулювання і ресурсне забезпечення;

- адміністративні контрольні заходи;
- наукове та інформаційне забезпечення.

Нормативно-правове забезпечення передбачає розробку і дотримання на практиці нормативних, законних і підзаконних актів, які регламентують умови і правила експлуатації рисових зрошувальних систем, як цілісних об'єктів меліоративного технологічного комплексу, діяльність суб'єктів виробництва рису, його переробки і доведення до споживача, регулювання виробничих відносин між ними відповідно до вимоги Земельного і Водного Кодексів, Закону України «Про меліорацію земель», інших Законів України.

Фінансово-економічне регулювання і ресурсне забезпечення охоплює джерела інвестування: виділення субсидій з державного бюджету, довго- і короткотермінове кредитування, розробку механізмів підвищення ефективності використання недержавних коштів, заходи по захисту внутрішнього ринку та інтересів виробників рису, які спрямовані на створення необхідного запасу обігових коштів, формування перехідних запасів рису, своєчасне і в потрібному обсязі забезпечення технології вирощування матеріальними й енергетичними ресурсами, модернізацію технічного оснащення галузі та іригаційного фонду.

Ураховуючи, що зрошення в посушливих умовах Півдня України є одним із найважливіших чинників одержання високих і стабільних урожаїв сільськогосподарських культур, необхідно зберегти державне фінансування водопостачаючих організацій на рівні не менше 75% витрат на подачу води користувачам і утримання державних і міжгосподарських меліоративних систем у робочому стані. Інші 25% витрат компенсувати платою за користування водою, рівень якої встановити в межах матеріальної зацікавленості користувачів у її раціональному використанні.

У зв'язку з високою собівартістю зрошувальної води та високим рівнем її споживання при вирощуванні рису, що суттєво впливає на собівартість продукції, відновити для суб'єктів вирощування рису понижуючий коефіцієнт, який існував до 2001 р., у розмірі 0,08 встановлених тарифів за воду.

Упровадження в практику прикладу зарубіжних країн, де накопичено великий досвід державного регулювання і підтримки сільськогосподарського виробництва в умовах ринкової економіки, механізму відшкодування виробникам рису частини витрат коштів і ресурсів у випадках зниження ринкових цін нижче мінімальних, які гарантують визначений нормативний рівень рентабельності виробництва.

Ринок рису в Україні заповнюється як за рахунок власного виробництва, так і за рахунок імпорту. В умовах високих темпів розвитку рисівництва в світі і росту обсягів виробництва цього продукту для захисту внутрішнього ринку від інтвенції здешевленого імпортного рису по демпінговим цінам необхідно ввести оптимальні для умов України розміри квот і митних ставок на ввезення рисової крупи з-за кордону. Це дасть можливість встановити оптимальні для виробників і споживачів ціни на рисову крупу, стабілізувати ринок, підвищити рентабельність виробництва до рівня, який створює умови для розширеного відтворення виробництва.

Основу собівартості рису складають витрати таких ресурсів, як хімічні засоби захисту рослин, мінеральні добрива, запасні частини, пальне, насіння. Для їх придбання і своєчасного та в необхідному обсязі застосування згідно з вимогами технології вирощування потрібен значний початковий запас коштів.

Вирішення цього питання можливе за рахунок:

- розробки і застосування механізмів здешевлення основних видів ресурсів для вирощування рису;
- створення дієвого механізму залучення вітчизняних та іноземних інвестицій на розвиток галузі рисівництва;
- надання виробникам рису короткотермінових кредитів під урожай на пільгових умовах, зменшення відсотків за кредит і відшкодування (відстрочення) платежів основного боргу підприємств, що потрапили в несприятливі природнокліматичні умови.

Машинно-тракторний парк рисосійних господарств за останні роки практично не відновлювався, а тому зносився морально і фізично. Поновлення матеріально-технічної бази рисівництва, її модернізація здійснюватимуться переважно за рахунок недержавних коштів, однак, необхідна підтримка держави як по вирішенню проблеми створення паритету між цінами на сільськогосподарську техніку і сільськогосподарську продукцію, так і по наданню виробникам рису довготермінових кредитів на пільгових умовах для придбання сучасної техніки і впровадження високопродуктивних технологій. Особливо важливе значення в цьому відношенні має забезпечення виробників рису технічними засобами для збирання урожаю і доведення його до необхідних кондицій, вирівнювання поверхні чеків, виконання робіт у чеках, залитих водою.

Необхідне застосування державного фінансування найважливіших перспективних програм розвитку аграрного сектора. У рисосіянні до таких відносяться:

- Програма «Освоєння сучасних високопродуктивних технологій вирощування рису в Україні», виконання якої дозволить вивести галузь рисівництва на рівень кращих зарубіжних зразків по урожайності та економічній ефективності.
- Програма «Реконструкція рисових зрошувальних систем по типу закритих та напівзакритих систем із замкнутим циклом водообігу», виконання якої дозволить значно підвищити рівень економічної та екологічної безпеки при вирощуванні рису, при одночасному збільшенні коефіцієнта використання землі, урожайності, зменшення зрошувальної норми.

Адміністративні контрольно-наглядові заходи здійснюють відповідні органи державної влади через управління (відділи) сільського господарства та продовольства регіональних державних адміністрацій. Вони передбачають оптимальне втручання державних органів влади в господарську та економічну діяльність виробників рису і виконують функції, які не забезпечуються безпосередньо ринковими відносинами.

Адміністративні заходи повинні бути спрямовані на:

- дотримання виробниками рису правил експлуатації рисових зрошувальних систем і гідромеліоративних споруд, підтримання їх в робочому стані;
- підвищення економічної ефективності виробництва рису та іншої продукції в рисових сівозмінах;
- раціональне використання зрошувальної води, земельних та інших ресурсів;
- виконання виробниками рису вимог охорони навколишнього середовища;
- підготовку і перепідготовку кадрів, створення нормальних умов оплати праці, соціального захисту працівників;
- прогнозування технологічних, економічних, соціальних і організаційних рішень, координацію їх виконання суб'єктами виробничої діяльності;
- дотримання законних і нормативних актів України, виконання розпоряджень органів державної влади.

Органічно невід'ємною частиною підвищення економічної ефективності галузі є наукове забезпечення рисосіяння. Координатором наукової діяльності в рисівництві є Інститут рису Національної академії аграрних наук України, який виконує функції:

- створення нових високопродуктивних сортів рису, пристосованих до умов Півдня України;
- ведення первинного насінництва сортів рису, занесених до Державного Реєстру сортів рослин України і забезпечення виробників рису якісним насінням високих репродукцій;
- розробка і удосконалення технологічних процесів вирощування рису, спрямованих на підвищення урожайності, збереження ресурсів та дотримання екологічних вимог;
- розробка методів збереження родючості ґрунтів рисових полів, удосконалення рисових зрошувальних систем;
- надання виробникам рису методичної допомоги в освоєнні виробництвом нових сортів та наукових розробок, навчанні кадрів шляхом проведення семінарів, круглих столів, екскурсій, шкіл передового досвіду, консультацій та інших.

Джерелом фінансування наукових програм у рисосіянні, поряд з виділенням коштів з бюджету, повинна стати оплата виробництвом послуг наукової сфери в освоєнні нових сортів, інших наукових розробок.

Ефективність вирощування рису безпосередньо залежить від рівня кваліфікації кадрів, що вимагає посилення вимог до професійної підготовки спеціалістів, що здійснюють управління технологічними процесами виробництва рису, які додатково повинні мати ґрунтовні знання з менеджменту, економіки, права. Щорічно необхідно проводити перепідготовку кадрів рисівництва.

Необхідною умовою високої ефективності галузі рисівництва є її інформаційне забезпечення. Спеціальні інформаційні служби наукових установ, органів державної влади надаватимуть міжгосподарським виробничим об'єднанням, суб'єктам виробничої діяльності по вирощуванню рису оперативну, технологічну, економічну і комерційну інформацію, нормативні матеріали.

Реалізація системи державного регулювання і підтримки галузі рисівництва передбачає:

- розроблення регіональних Програм розвитку і підвищення ефективності галузі рисівництва;
- підготовку проектів нормативно-правових актів, які регулюватимуть розвиток галузі;
- науково-методичне супроводження.

Висновки та пропозиції. Сучасний стан галузі рисівництва, її матеріально-технічної бази об'єктивно вимагають створення цілісної системи державного регулювання і підтримки.

Беручи до уваги сучасні тенденції розвитку аграрного сектора України, світове виробництво рису та постійно зростаючий попит на рис у світі та відсутність реальних можливостей різкого збільшення його виробництва через обмеженість земельних та водних ресурсів у світі, а також необхідність диверсифікації галузі рисівництва, слід вважати, що державну підтримку виробництва рису треба розглядати як інструмент для масштабних змін в аграрному секторі економіки, який дасть змогу підвищити ефективність зерновиробництва в цілому.

Перспектива подальших досліджень. Напрями державної підтримки вітчизняного рисівництва та заходи державного регулювання функціонування галузі покладені в основу комплексної галузевої програми «Рис України – 2010-2015 роки», затвердженої Міністерством аграрної політики та продовольства та Національної академії аграрних наук України від 14 жовтня 2010 року № 647/139, яка передбачає до 2015 року забезпечити населення України вітчизняним рисом на 85-90% та підвищити ефективність галузі в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / [М. В. Присяжнюк та ін.]; за ред. М. В. Присяжнюка та ін.; ННЦ «Інститут аграрної економіки». – К., 2011. – 1008 с.
2. Дудченко В. В. Світові тенденції розвитку рисосіяння / В. В. Дудченко, С. Г. Вожегов, В. А. Єропкін, В. М. Сучкова // Вісник аграрної науки. – 2009. – № 5. – С. 75-77.
3. Саблук П. Т. Інтеграція при проведенні аграрної реформи / П. Т. Саблук, Ю. С. Коваленко, В. І. Криворучко. – К.: ІАЕ УААН, 1997. – 14 с.
4. Месель-Веселяк В. Я. Напрями реформування агропромислового виробництва в Україні / В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 1999. – № 1. – С. 36-40.
5. Мамутов В. Досвід ефективного колективного сільськогосподарського виробництва / В. Мамутов // Економіка України. – 1999. – №8. – С. 75-78.
6. Саблук П. Т. Соціально-економічна модель постреформованого розвитку агропромислового виробництва в Україні / П. Т. Саблук. – К.: ІАЕ УААН, 2000 – 56 с.

УДК 332.1.005 : 339.9

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

*КУЧЕР С.Ф. – к.е.н., доцент Азовський регіональний інститут управління
Запорізького національного технічного університету м. Бердянськ*

Вступ. Аналіз провідних елементів процедури формування стратегічного плану приморського регіону, необхідного для забезпечення стійкості й розвитку, являє собою етап до планових досліджень, на якому системно аналізуються фактори глобального середовища й ресурсного потенціалу соціально-економічної системи для визначення «поточного стану» і виявлення умов для подальшого функціонування й розвитку системи економічної регіоналізації.

Стан вивчення проблеми. Розвитку регіонального менеджменту значну увагу приділяють вітчизняні вчені-регіоналісти, що засвідчує ряд прикладних фундаментальних праць з регіональної політики вчених Інституту регіональних